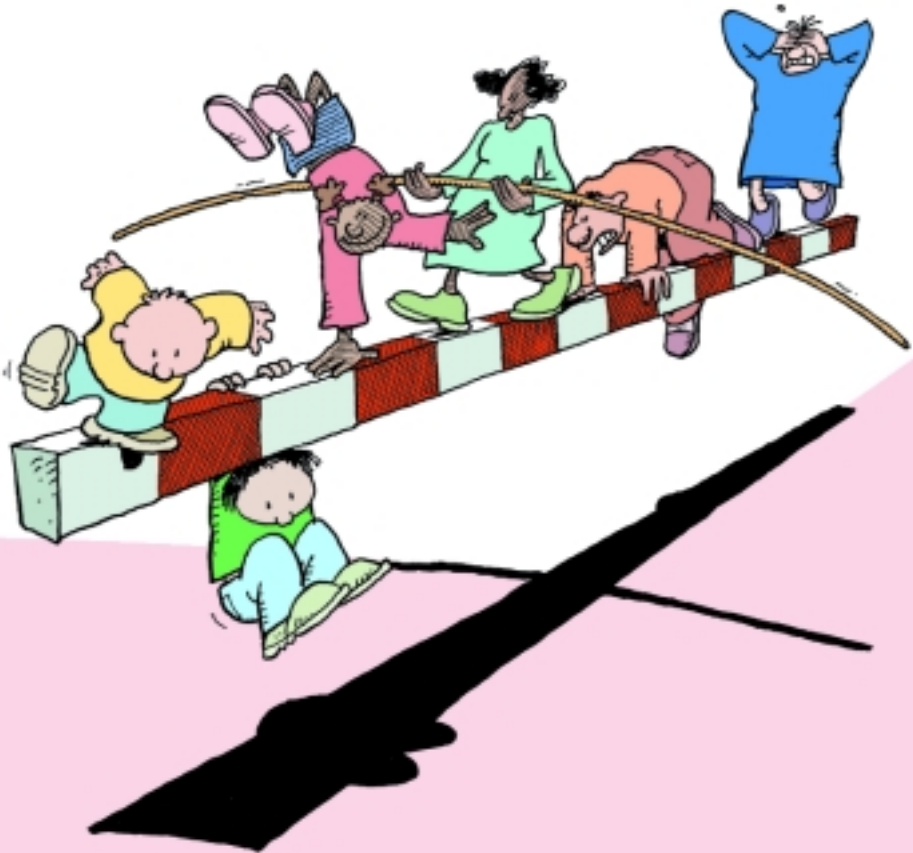

Hoe betrek je
leerlingen actief
bij aanspreken,
regels en straffen?

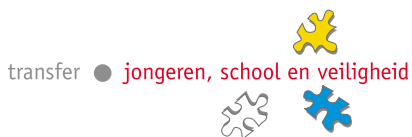
Baas in eigen soep

Baas in eigen soap

Hoe betrek je leerlingen actief bij aanspreken, regels en straffen?

Frits Prior

Contactpersonen: Frits Prior en Saskia van der Gaag

APS (Algemeen Pedagogisch Studiecentrum)

Zwarte Woud 2

Postbus 85475

3508 AL Utrecht

Tel nr: 030-285 66 16

Fax nr: 030-285 67 77

E-mail: transferpunt@aps.nl

Internet: www.aps.nl/transferpunt

Dit boekje verschijnt in de serie 'jongeren, school en veiligheid'.

Reeds gepubliceerd:

1. **Baas in eigen soap: hoe betrek je leerlingen actief bij aanspreken, regels en straffen? (PO, VO en BVE)**
2. *Conflicten oplossen zonder geweld: samen werken aan een leefbare en veilige school (PO, VO en BVE)*
3. *Kiezen, passen en plannen: hoe maak je een praktisch veiligheidsplan? (PO, VO)*
4. *Je staat er niet alleen voor: een spiegel voor omgaan met calamiteiten op school (PO, VO en BVE)*
5. *Samen school maken: kinderen onderzoeken, veranderen en beheren hun leer- en leefomgeving (PO)*
6. *Praktisch participeren: leerlingen als mede-eigenaren van het leren en werken (VO en BVE)*
7. *Gedragen gedrag: een dilemmaspel voor het vinden van grenzen en het maken van regels (PO en VO)*
8. *Sociale competentie: zelf doen. Een kijkwijzer voor onderwijs, welzijn en jeugdzorg (PO en VO)*
9. *Vaardigheidskaartjes bij sociale competentie 'zelf doen' (PO en VO)*

Colofon

Titel:	Baas in eigen soap: <i>hoe betrek je leerlingen actief bij aanspreken, regels en straffen?</i>
Auteur:	Frits Prior
Illustraties:	Wim Stevenhagen (Comic House)
Druk:	Giethoorn-Ten Brink
Prijs:	f 11,- /€ 5,- (excl. verzendkosten)
ISBN:	90-6607-349-7
Bestelwijze:	Deze publicatie is (alleen schriftelijk) te bestellen bij het APS, Postbus 85475, 3508 AL Utrecht, t.a.v. afdeling VODA, o.v.v. bestelnummer 750405
Uitgave:	Transferpunt 'jongeren, school en veiligheid'
Vormgeving:	APS, PSC

© APS, maart 2001, Utrecht

Inleiding

1. Aanspreken op gedrag	7
Complimenten en kritiek	7
'No blame'	8
Drie basisbehoeften	9
Drie manieren van aanspreken	10
'Ho, stop eens even'	11
'Halt, je gaat een stap te ver'	12
'Hier jij!'	13
2. Afspreken van regels	15
Aanspreken op afgesproken regels	15
Waar zijn de schoolregels ook alweer?	17
Een gedragscode in school	19
Hoe krijg je draagvlak?	20
Hoe kunnen leerlingen dat onderzoeken?	21
De code omgezet in schoolregels	22
Een kwaliteitstest voor schoolregels	23
Soorten regels	24
Jij of ik?	25
Twee manieren van regels afspreken	26
3. Maatregelen en straffen	27
Maatregelen en straffen	27
Soorten straffen	28
Echte aandacht en geen automatisme	29
Wat werkt wel?	30
Schorsing en verwijdering	31
Rechtspraak in school: nu, straks en later	32
Bemiddeling	33
Schulderkenning en herstelacties	34
De aanpak van pesten en 'herhaald geweld'	35
Vijf niveaus van preventie en aanpak bij pesten	36
4. Invoeren gedragscode	39
De code als uitgangspunt	39
Onderzoek	40
Overleggen en beslissen	41
Invoeren en naleven: de toon maakt de muziek	42
Evalueren	43

Inleiding

Respect, niet over de streep, zonder geweld en aanspreekbaar zijn de kernen van de 'gedragscode tegen geweld' die door het Landelijk Platform Tegen Geweld Op Straat als voorbeeld is gekozen. Scholen en onderwijsinstellingen wordt gevraagd daar zelf invulling aan te geven in de schoolregels en in de dagelijkse omgang.

Het gaat daarbij om vragen zoals:

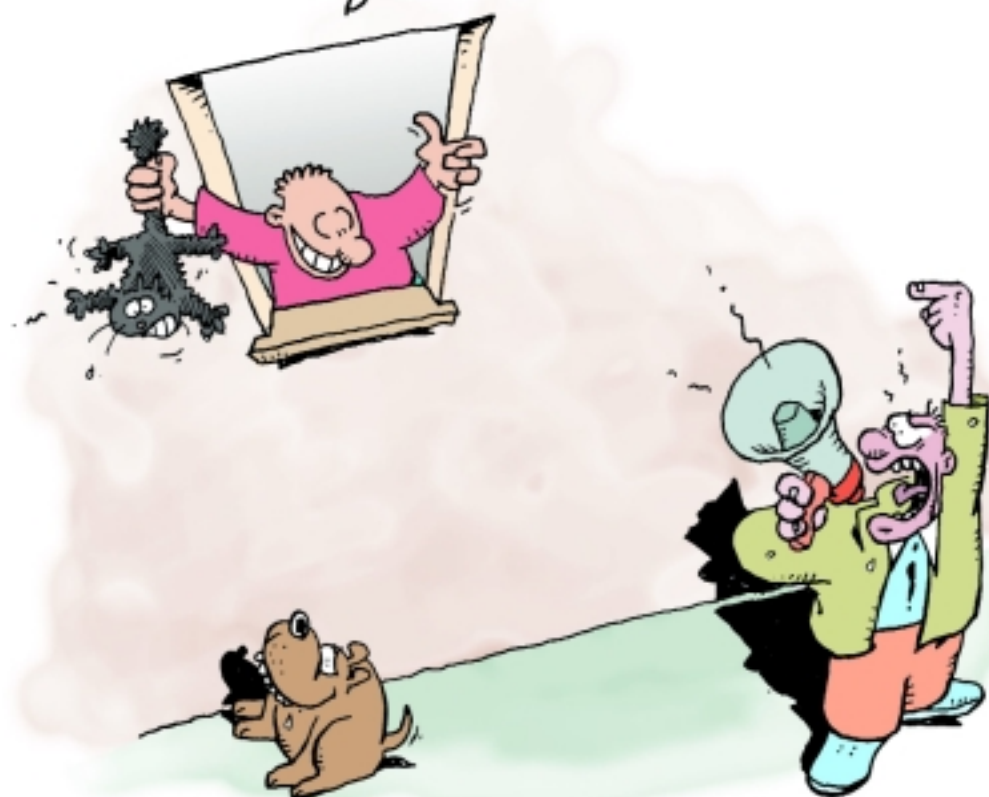
- Hoe spreek je elkaar wederzijds aan?
- Wat is normaal?
- Hoe leg je dat vast in schoolregels?
- Wat doe je als iemand over de streep gaat?
- Hoe betrek je leerlingen bij oplossingen?

De rode draad in deze brochure is 'mede-eigenaarschap': leerlingen helpen zelf vragen te stellen, antwoorden te zoeken, plannen te maken en die plannen te realiseren. Het doel is schoolgaande kinderen en jongeren te leren zelf scenario, productie en regie van hun leren, werken en leven op zich te nemen. Dat is: 'leren bewust en verantwoordelijk om te gaan met zichzelf, met anderen en met hun omgeving'.

De brochure is in de eerste plaats bestemd voor leidinggevenden en interne begeleiders in scholen voor PO, VO en BVE instellingen. Maar we hopen dat via hen ook leraren, leerlingen, studenten en ouders kennis nemen van de kernen ervan.

AANSPREEKBAAR

IK BEN AANSPREEKBAAR OP MIJN GEDRAG:
IK ACCEPTEER DAT ANDEREN ME LATEN WETEN
ALS ZE VINDEN DAT IK OVER DE STREEP GA

1. Aanspreken op gedrag

Complimenten en kritiek

Voor een veilig schoolklimaat moet je elkaar aan durven spreken. 'Aanspreken' is iemands gedrag prijzen of kritiseren. Je zegt wat je belangrijk vindt en waardeert: 'fijn dat jullie na die ruzie nu weer vriendinnen zijn'. Of je wijst aan wat je hindert, wat niet volgens de afspraak is of waar je het niet mee eens bent: 'je zou stoppen met pesten, maar nu zie ik je toch weer ...'.

Als individu ben je gemakkelijker aan te spreken als de ander echt interesse toont voor je persoon en je werk. Je voelt je door persoonlijke aandacht en gemeente complimenten aangesproken. En het bevestigen van positief gedrag werkt duurzamer dan het kraken van negatief gedrag. Toch domineert in de opvoeding, in school, bij het werk of in de dagelijkse omgang de kritiek vaak. Wie normaal z'n best doet, krijgt daarvoor weinig expliciete waardering. Pas als je prestatie er echt heel positief uitspringt, krijg je lof toegezwaaid.

Maar om elkaar wederzijds te kunnen 'aanspreken' op negatief gedrag is juist een cultuur nodig waarin ook veel aandacht is voor positief gedrag.

'No blame'

Van iemand houden of iemand waarderen, maakt je niet blind voor haar of zijn misstappen. Daarom richt je kritiek wel op iemands gedrag en niet op de persoon. Je verbreekt het contact en de relatie niet, maar vraagt de ander een fout te herstellen of bepaald gedrag te veranderen. Je biedt mensen die je aardig vindt als dat maar enigszins mogelijk is ruimte voor herstel. Doe je dat ook bij mensen die je irriteren?

'Aanspreken' is niet hetzelfde als 'aan de schandpaal te nagelen'. Je wilt dat je boodschap aankomt, maar het is niet de bedoeling iemand daarbij te 'beschadigen' of 'pijn te doen'. Daarom kun je kritiek in het algemeen beter fluisteren en complimenten hardop uiten. Juist door het niet 'over de klas heen te doen', kun je een leerling met je kritiek of aanwijzingen effectiever 'aanspreken'. Een leerling die een geroepen aanwijzing negeert of luid protesteert, doet vaak meteen wat je vraagt als je dat wat stiller doet.

Bij 'over de streep gaan' kan een 'No blame' invalshoek positief werken. Bij blameren ben en blijf je als 'aanspreker' de eigenaar van het probleem en je moet (bijv. via straf) zelf voor de oplossing zorgen. Bij 'No blame' maak je degene die over de streep ging mede-eigenaar van het probleem: 'hoe los jij dat op?'. Iemand op die manier aanspreken, houdt feitelijk tevens een compliment in: 'je vergist je vast, ik heb hogere verwachtingen van jou'.

Drie basisbehoeften

Alle mensen hebben drie psychische basisbehoeften:

- **Relatie:** de behoefte er bij te horen
- **Autonomie:** de behoefte iets zelf te kunnen uitvoeren en verantwoordelijkheid te dragen
- **Competentie:** de behoefte iets te kunnen en te presteren en daarvoor gewaardeerd te worden

Voor goede communicatie, voor samenleven en voor samen leren is het belangrijk dat die behoeften worden vervuld. Een 'No blame' aanpak zoals hiervoor kort beschreven is, voldoet aan die eisen:

Relatie: Door iemand aan te spreken op z'n gedrag verbreek je de relatie met de persoon niet. Je helpt iemand die een fout maakt of over de streep ging juist om dat te herstellen.

Autonomie: Je zorgt ervoor dat de betrokkene zelf 'mede-eigenaar' wordt van het knelpunt, van het zoeken naar een oplossing, het maken van een plan, het nemen van een beslissing daarover en het uitvoeren van het plan.

Competentie: Je hebt hoge verwachtingen: je gaat er vanuit dat de betrokkene zelf met oplossingen kan komen en zelf een verbeterplan kan maken en uitvoeren. En je laat je waardering blijken als dat ook lukt.

Voldoen de kleine en grote ordemaatregelen die je in school dagelijks neemt ook aan die criteria?

En als dat niet het geval is: hoe zou je daar iets aan kunnen veranderen?

Drie manieren van aanspreken

Kritiek leveren of iemand op grenzen wijzen, kun je doen zonder de relatie te verbreken of zelf het stuur in handen te nemen. Hieronder bespreken we daarom het verschil tussen:

- 'Ho, stop eens even'
- Halt, je gaat een stap te ver' en
- 'Hier jij!'.

Juist als je alert bent en vroegtijdig signaleert, kun je voorkomen dat hardhandig optreden nodig is om de orde te handhaven of overtreders in de kraag te vatten. Er zijn in school veel mogelijkheden om iemand aan te spreken zonder hem of haar het stuur uit handen te nemen.

Aanspreken doe je wederzijds. Het betreft zowel het geven van complimenten als het uiten van kritiek. Het blijft binnen het onderwijs niet beperkt tot het contact van volwassenen met kinderen of jongeren. Kinderen en jongeren kunnen ook leren elkaar aan te spreken en je kunt dat als volwassenen ook binnen het team en in het contact met de ouders doen. De kernen van aanspreken zijn:

Je maakt persoonlijk contact en onderhoudt dat contact (relatie).

Je spreekt elkaar aan op ieders zelfstandigheid en verantwoordelijkheid (autonomie).

Je gaat er vanuit dat de ander door reflectie in staat is een stapje terug te doen of een andere weg in te slaan (competentie). Soms zijn daarbij schuld erkennen en herstelacties noodzakelijk.

'Ho, stop eens even'

'Ho, stop eens even' is zoiets als het geven van een tikje op de schouder. Daarmee onderbreek je de loop der dingen even. Je maakt contact en je vraagt de ander 'time-out' te nemen: 'kijk even naar wat je aan het doen bent'.

- Natalia trekt haar mee de andere kant op als Anna ruzie wil maken met een leraar.
- De juf kijkt Fouad even vragend aan.
- Een voorbijganger onderbreekt een ruzie van een groep meiden: 'dames, waar zijn jullie mee bezig?'
- Mirjam, Halima, Gloria en Viva pesten en negeren Klaske al een tijdje. In een rustig gesprek vraagt de mentor of ze wel weten hoeveel pijn en verdriet Klaske daarvan heeft. Hoe kun je haar een prettiger gevoel geven?
- De conciërge zegt tegen vreemde jongens die de school inlopen: "Heren, waarmee kan ik jullie helpen?".

Als je 'Ho' zegt probeer je niet de baas te spelen of iemand het stuur uit handen te nemen. Je spreekt de ander op voet van gelijkheid aan: ook als je wel de baas bent of het gezag vertegenwoordigt.

'Halt, je gaat een stap te ver'

Iemand een halt toeroepen is aangeven dat er volgens jou een grens wordt overschreden: 'Je gaat een stap te ver!' Dat kan een persoonlijke grens betreffen ('Hé, kun je je walkman wat zachter zetten?') of een algemene grens ('Roken is hier verboden, mevrouw'). Je vraagt de ander daarmee hier en nu te stoppen. 'Halt' zeggen kun je zelf doen als je gehinderd of bedreigd wordt, maar ook 'omstanders' kunnen dat doen. Ze komen dan op voor de bedreigde of het slachtoffer. Ze spreken de 'dader' daarbij niettemin op voet van gelijkheid aan. Vaak helpt dat, maar soms niet, bijvoorbeeld doordat de 'dader' machtiger, sterker of ouder is of doordat de 'daders' met meer zijn.

Daarom is het soms nodig dat je als moeder of vader, leraar, directeur, scheidsrechter of politieagent 'Halt' zegt vanuit je rol als 'gezagsdrager'. Je grijpt dan even in. Maar je laat de overtreder zelf ruimte voor herstel:

- Fouad maakt na hinderen van jongere kinderen op de speelplaats een plan hoe hij morgen gezelliger gaat spelen.
- Met een 3 voor wiskunde gaat Glenn niet over. Zijn mentor stelt voor dat hij morgen aan zijn ouders en de mentor een reparatieplan voorlegt.
- Karin is na bedreiging van medeleerlingen geschorst. Ze werkt vandaag op een stille plek in school en de leerjaarcoördinator vraagt haar: 'hoe ga je het nu aanpakken, zodat anderen zich straks wel veilig voelen en jij niet opnieuw in de problemen komt.'

'Hier jij!'

Dat laatste voorbeeld zit al op de rand van 'Halt' en 'Hier jij!'. Met 'Ho' en 'Halt' probeer je anderen tijdig te waarschuwen of af te remmen, zodat er nog een weg terug is. Bij 'Hier jij!' gaat het om ingrijpen, aanhouden, oppakken of in verzekerde bewaring stellen. De overtreding is op dat moment onomkeerbaar. Aanhouden is meestal werk voor mensen die dat door hun rol of functie ook mogen doen.

- Een moeder zet haar dochtertje terug in de zandbak als ze te dicht bij het water komt.
- De juf zet Anniek met haar tafeltje apart als ze niet wil stoppen met storen.
- De conciërge brengt vier jongens die buiten school vuurwerk afstaken bij de directie.
- Na diefstal van spullen uit de kantine neemt de politie twee meisjes mee naar het bureau.

Tijdens aanhouden en opbrengen heeft de dader eventjes niet meer het stuur in handen. De ouders, de school of de politie beslissen dan over zijn of haar vrijheid. Het kind of de jongere krijgt het stuur pas weer in handen als de opvoeders of gezagdragers dat veilig of verantwoord vinden. Dat maakt het soms lastig voor zowel aanpakker als overtreder om goed contact te houden (relatie). En het recht doen aan de eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid (autonomie) is tijdelijk afwezig. Maar je kunt relatie en autonomie in het onderwijs meestal snel herstellen. Je gaat er dan vanuit dat de ander door reflectie in staat is een stapje terug te doen of een andere weg in te slaan (competentie).

2. Afspreken van regels

Aanspreken op afgesproken regels

Aanspreken lukt het best wanneer de 'aanspreker' en de 'aangesprokene' van elkaar weten aan welke huisregels of omgangsregels zij zich houden. Ze verwachten wederzijds normaal gedrag. Maar wat is 'normaal'?

Misschien is er ooit een tijd geweest waarin het voor iedereen duidelijk was wat toen 'normaal' was. Maar in de samenleving van nu is dat niet eenduidig aan te geven. Daarom is het belangrijk om er in school (en in de samenleving) afspraken over te maken: 'wat kunnen we van elkaar verwachten?'. De algemene gedragscode van het Landelijk Platform Tegen Geweld Op Straat geeft daar een aanzet toe. Maar de kernen daarvan - 'respect, niet over de streep, zonder geweld en aanspreekbaar' - moeten in de dagelijkse praktijk in school door de betrokkenen nader worden ingevuld.

- Hoe tonen wij respect?
- Waar trekken we de streep?
- Wat is geweld en wat houdt 'zonder geweld' in?
- Hoe spreek ik anderen aan en hoe toon ik mijzelf aanspreekbaar?

Dat leidt tot afspraken over de dagelijkse omgang met elkaar en tot schoolregels.

NIET OVER DE STREEP..

IK MAAK ALS DAT NODIG IS ANDEREN PUNDELIJK
WAAR IK DE STREEP TREK EN IK RESPECTEER
DE GRENZEN VAN ANDEREN...

Waar zijn de schoolregels ook alweer?

Niet toevallig kost het in scholen soms moeite de schoolregels te vinden. Ze zijn er, maar bijna niemand kan ze meteen laten zien. Bij navraag blijken velen ook niet meer dan 25% van alle verschillende regels actief te kennen. Dat zijn de regels die leraren dagelijks handhaven of de regels waar leerlingen vaak last van hebben. De andere regels leven voor hen niet.

Dat komt doordat veel leerlingen en leraren zich geen 'mede-eigenaar' voelen als het om de schoolregels gaat. Zij hebben niet om al die regels gevraagd, ze hebben ze niet zelf opgesteld en ze zien de regels vooral als iets van de directie. Aan de regels die ze wél kennen, geven ze in de praktijk meestal een eigen wending. Dat zijn hun eigen regels. 'Niet eten, drinken en snoepen in de klas' wordt dan 'op bepaalde momenten niet', 'alleen als ik er toestemming voor geef' of 'als niemand het merkt'. In de praktijk ontstaan er onherroepelijk dit soort varianten. En dat is maar gelukkig ook.

Misschien moet je niet koste wat het kost proberen alles via schoolregels te regelen. Je kunt binnen het kader van algemene regels iedereen ruimte geven om in de groep of in de klas functionele afspraken te maken. Zolang je de 'geest van de schoolregels' maar in de gaten houdt. Maar de vraag is dan: wat is de kern van onze regels? Hoe luidt de 'grondwet' van onze school?

ZONDER GEWELD

IK GA CONFLICTEN ZONDER GEWELD AAN
EN IK LOS ZE ZONDER GEWELD OP. ZONODIG
VRAAG EN ACCEPTEER IK DE
GEWELDIOZE BEMIDDELING
VAN DERDEN

Een gedragscode in school

Zoals er verschil is tussen de grondwet en de uitwerking daarvan in wet- en regelgeving, zo kun je ook verschil maken tussen een algemene gedragscode en de uitwerking daarvan in omgangsregels of schoolregels.

De algemene gedragscode van het Landelijk Platform Tegen Geweld Op Straat luidt:

Respect:

Ik accepteer een ander zoals die is.

Niet over de streep:

Ik maak als dat nodig is anderen duidelijk waar ik de streep trek en ik respecteer de grenzen van anderen.

Zonder geweld:

Ik hanteer conflicten zonder geweld en ik los ze zonder geweld op. Zonodig vraag of accepteer ik de geweldloze bemiddeling van derden.

Aanspreekbaar:

Ik ben aanspreekbaar op mijn gedrag: ik accepteer dat anderen me laten weten als ze vinden dat ik over de streep ga.

Het overnemen van zo'n algemene leidraad zal in de meeste scholen geen probleem vormen. Maar de vraag is: 'hoe maak je daar omgangsregels van die echt door de leerlingen, de ouders en het personeel worden gedragen?' En: 'hoe houd je de regels levend met een steeds veranderende populatie?' Want elk jaar stromen er leerlingen (of studenten) in en uit. En ook in het personeel treden veranderingen op.

Hoe krijg je draagvlak?

Wat de leraren normaal vinden, vinden de leerlingen misschien niet normaal. Je kunt zulke verschillen door de leerlingen zelf laten onderzoeken.

Respect:

Hoe merk ik dat iemand respect voor me heeft?

Hoe kan een ander dat aan mij merken?

Welke woorden en gebaren gebruiken we daarbij?

Hoe zou dat nog duidelijker kunnen?

Niet over de streep:

Wat vind ik normaal gedrag van anderen?

Wat vinden anderen normaal gedrag van mij?

Welke gedragsregels passen daarbij?

Zonder geweld:

Welk 'geweld' gebruik ik om mijn zin te krijgen?

Welk 'geweld' gebruiken anderen?

Hoe kun je conflicten zonder geweld oplossen?

Wat doe je als er wel geweld gebruikt wordt?

Aanspreken:

Wat doe je als iemand wel over de streep gaat?

Door wie laat ik mij aanspreken en wie spreek ik aan?

Wie moet dat niet wagen en bij wie waag ik het niet?

Hoe zouden we aanspreken 'normaal' kunnen maken?

Dat kun je bespreken, maar je kunt zulke vragen ook uitspelen in drama of rolspel. Je legt daarmee de basis voor gedragen gedragsregels. De volgende stap is dan het formuleren van een paar algemeen geldende regels en het maken van afspraken over het handhaven daarvan.

Hoe kunnen leerlingen dat onderzoeken?

Normen en waarden zijn regelmatig impliciet of expliciet onderwerp van discussie in de klas. De aanleiding kan heel verschillend zijn:

- Bespreking van een actuele gebeurtenis, een tv-programma, een film of een boek
- Een opdracht in een leerboek
- De presentatie van een werkstuk
- Het thema van een project of een 'leefstijl'-les
- Training in sociale vaardigheden of conflicthantering

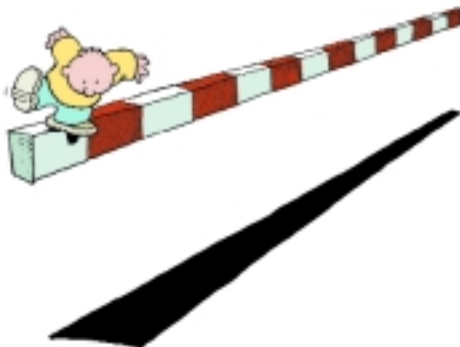
Vaak kiezen scholen daarbij het klassengesprek of het onderwijsleergesprek als werkvorm. In die leraargestuurde situatie verkennen de leerlingen dan de randen van wat 'normaal' is. Hun actieve rol is dan beperkt tot het deelnemen aan de discussie.

Maar voor het direct betrekken van de leerlingen bij de omgangsregels, zijn andere werkvormen effectiever. Je kunt leerlingen zelf onderzoek laten doen door te werken met:

- Schriftelijke enquêtes of mondelinge interviews en het presenteren van de uitkomsten ervan
- Het naspelen van situaties in drama of rollenspel
- Het verzamelen van voorbeelden (woord, mimiek en gebaar) met video
- Het maken van een audiovisuele encyclopedie van respect

Zij presenteren de uitkomsten ervan dan zelf met andere leerlingen, personeel en ouders. En ze stellen zelf regels voor die wederzijds zouden moeten gelden.

De kaartjes van '*Sociale competentie: zelf leren*' en het dilemmaspel '*Gedragen gedrag*' kunnen daarbij helpen (zie www.asp.nl/transferpunt).

De code omgezet in schoolregels

Het onderzoeken van 'respect, niet over de streep, zonder geweld en aanspreekbaar' zou moeten uitmonden in wederzijds gedragen regels. Een voorbeeld zou kunnen zijn:

Respect

1. *Ik accepteer een ander zoals die is en ik discrimineer niet.*

Niet over de streep

2. *Ik geef geen bijnamen, ik scheld niet en ik roddel niet.*
3. *Ik blijf van een ander en van de spullen van een ander af.*
4. *Ik dreig niet en ik gebruik geen geweld.*
5. *Ik neem geen wapens en drugs mee naar school.*

Conflicten zonder geweld

6. *Als iemand mij hindert, zeg ik duidelijk: 'stop ermee'.*
7. *Als dat niet helpt, vraag ik een ander zonder geweld te bemiddelen.*
8. *Ik speel niet voor eigen rechter.*

Aanspreken

9. *Ik help anderen zich aan deze regels te houden en spreek hen daarop aan.*
10. *Ik ben zelf aanspreekbaar op mijn gedrag.*

Die regels werden jaren geleden in een school ontwikkeld. We geven ze ter vergelijking:

- Wat is het verschil met je eigen schoolregels?
- Wat zou je kunnen overnemen en wat niet?

Je kunt zulke regels natuurlijk uitbreiden en allerlei details apart regelen. Iedereen moet ze in het hoofd hebben en elk moment kunnen benoemen. Dat lukt niet met lange waslijsten en ingewikkelde formuleringen. Een goede leidraad is: houd de regels leesbaar, overzichtelijk en beknopt.

Een kwaliteitstest voor schoolregels

Als je de kwaliteit van je schoolregels wilt bepalen, kun je letten op:

- **Respect**: de kern wordt gevormd door wederzijds respect: wat voor een ander geldt, geldt voor mij ook.
- **Vindbaar**: voor allen gemakkelijk te vinden.
- **Kort**: zo beknopt dat iedereen ze uit het hoofd zou kunnen leren.
- **Duidelijk**: niet voor verwarrende uitleg vatbaar.
- **Ordelijk**: geordend naar bijv. onderwerp, soort en doelgroep.
- **Leesbaar**: ook begrijpelijk voor minder geoefende lezers.
- **Uitvoerbaar**: gemakkelijk te controleren en te handhaven.
- **Wederzijds**: zowel bestemd voor leerlingen als voor personeel (op enkele huishoudelijke regels na).
- **Geaccepteerd**: de betrokkenen ervaren de regels als hun eigen regels.

Als de regels op veel van deze punten nog beter kunnen, probeer ze dan te verbeteren. En betrek daar het team, de leerlingen en de ouders actief bij.

- Hoe scoren de schoolregels die je nu in gebruik hebt?
- Wat zou er anders kunnen?

Soorten regels

Je kunt onderscheid maken tussen:

- **Algemene waarden:** ik accepteer anderen zoals ze zijn en ik behandel hen met respect.
Daarmee leg je de basis voor andere regels.
- **Doe niet-regels:** ik neem geen wapens en drugs mee naar school (Wapens en drugs zijn verboden!).
Met zulke regels geef je de grenzen of strepen aan: dit mag niet.
- **Protocollen** (doe het zo-regels): als iemand mij hindert dan zeg ik 'Stop ermee'.
Met protocollen geef je aan 'hoe te handelen als...'. Protocollen zijn korte stappenplannen.

Het is belangrijk dat verschil in de gaten te houden bij het maken van regels. Een ander onderscheid betreft:

'Huisregels': zakelijke regelingen

Roken en het gebruik van drugs en alcohol zijn in het hele gebouw verboden.

In school doe je je pet af en je zet je walkman of mobieltje uit.

Wie iets vies of stuk maakt moet de schade zelf herstellen of betalen.

Omgangsregels: de omgang van mensen

Ik geef geen bijnamen en ik scheld niet.

Als iemand mij hindert, speel ik niet voor eigen rechter.

Als we er zelf niet uit kunnen komen, accepteer ik bemiddeling.

Voor de gebruikers is het belangrijk te weten om welke soort regels het gaat. En voor wie ze bestemd zijn! Dat zou uit de formulering en de indeling moeten blijken.

Jij of ik?

Veel regels zijn geschreven in de gebiedende wijs ('Meld je bij...'), de jij-vorm ('Als je te laat komt, moet je je melden bij...') of de wie-vorm ('Wie iets vuil of stuk maakt...'). Dat werkt goed als je de huisregels van bovenaf wilt opleggen. Je maakt dan duidelijk waar je de streep trekt: 'Wij willen als school dat jij je daar aan houdt'. Bijvoorbeeld: bij telaarokomen, absentie en dergelijke.

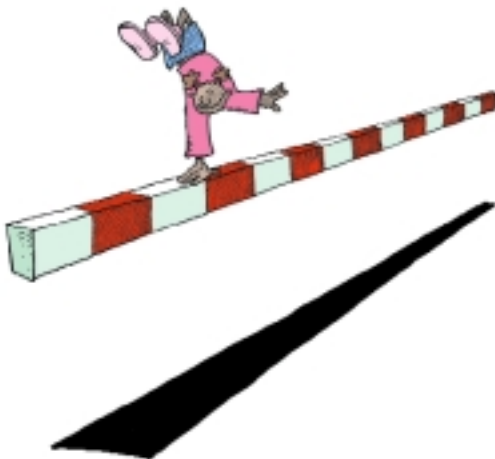
Maar voor 'gedragen' regels is dat eigenlijk een vreemde manier van formuleren. Vooral regels voor de dagelijkse omgang hebben niet zozeer te maken met regelingen maar vooral met houdingen en waarden. Daarvoor is de ik-vorm een betere manier van formuleren.

Je zegt dan als individu tegen anderen:

- Ik accepteer anderen zoals ze zijn.
- Ik ga niet over de streep.
- Ik los mijn conflicten zonder geweld op.
- Ik accepteer dat je me op mijn gedrag aanspreekt.

Omdat ieder individu dat alleen voor zichzelf kan beslissen, is de 'wij'-vorm daarbij minder geschikt. Met 'wij' neem je te gemakkelijk aan dat anderen het met je eens zijn. Het moet wederzijds echt een ik-boodschap zijn.

- Welke formulering heeft je school gekozen?
- Was dat een bewuste keuze?
- Hoe zou je dat kunnen veranderen?

Twee manieren van regels afspreken

Globaal zijn er voor het maken van schoolregels twee wegen: de formele en de informele. In het schema hieronder stellen we die routes tegenover elkaar. In de praktijk zijn er allerlei mengvormen mogelijk. Je kunt ook beide wegen tegelijk te bewandelen:

- De formele: om een en ander centraal te regelen
- De informele: voor afspraken op de werkvloer

De formele weg:	De informele weg:
Van bovenaf opstellen met inspraak van leerlingen	Vanonder op ontwerpen samen met de leerlingen
Enmalig vaststellen met zo nu en dan een bijstelling	Regelmatig evalueren en bijstellen met de gebruikers
Op papier	In de hoofden, harten en handen van de betrokkenen
Zeer gedetailleerd beschrijven	In hoofdlijnen aangeven
Vooraf richten op aanpak van ongewenst gedrag	Vooraf richten op stimuleren positieve omgangsvormen
Voor allen gelijk	Per klas/groep enig verschil
Betrekken via een werkgroep en adviesraden	Betrekken van allen in de eigen werksituatie
Draagvlak via informeren, instemmen of ondertekenen	Draagvlak via consensus, afspraak en samenwerking
Naleving en toezicht door leidinggevenden	Naleving en aanspreken door allen wederzijds

Het is een kwestie van kiezen.

- Hoe zijn de regels in je school tot stand gekomen?
- Hoe worden de leerlingen erbij betrokken?
- Wat zou er anders kunnen?

3. Maatregelen en straffen

Maatregelen en straffen

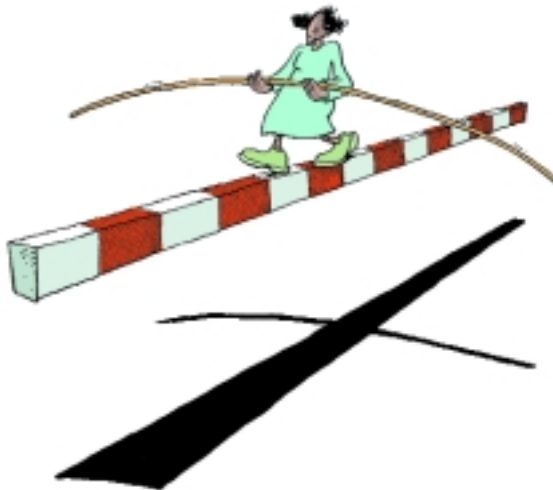
Bij ernstige grensoverschrijdingen zijn er maatregelen of straffen nodig:

- Kom even hier naast me staan tot je weer afgekoeld bent.
- De volgende pauze speel je niet buiten.
- Pak je spullen en kom hier vooraan zitten.
- Kom na de les voor een extra opdracht.
- Wegens vuurwerk afsteken ben je vandaag geschorst.
- Wegens bedreiging word je overgeplaatst naar een groep in gebouw Y.

Zo'n pedagogische maatregel heeft meestal een of meer van de volgende doelen:

1. *Ongewenst gedrag stoppen*: tot hier en niet verder.
2. *Herstellen van rust en orde*: indien nodig scheid je 'dader' van 'slachtoffer' en 'omstanders'.
3. *Gedragsverandering*: je wilt het gedrag van de overtreder veranderen en herhaling voorkomen.

Maar kun je met één maatregel wel elk van die doelen tegelijk bereiken? In veel gevallen werkt een ordemaatregel alleen 'hier en nu' en niet voor 'daarna en later'. Voor 'stoppen' en 'orde herstellen' werken straffen zoals apart zetten, eruit sturen, nablijven, schorsen en van school verwijderen wel. Voor verandering van gedrag van de overtreder of dader meestal niet zonder meer.

Soorten straffen

Veel schoolstraffen hebben als kenmerken dat ze de gestrafte binden aan:

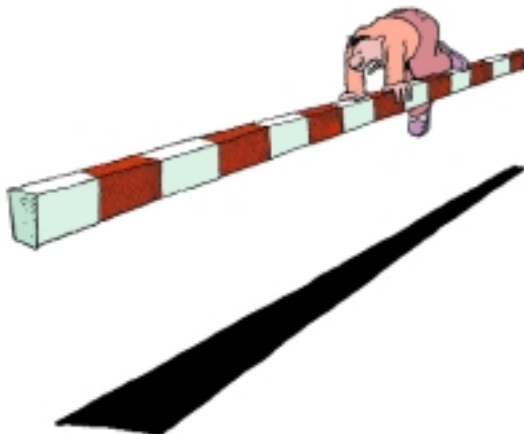
- *Plaats*: aanwijzen van een bepaalde plek.
- *Tijdstip*: kiezen van een bepaald moment.
- *Duur*: het kost de leerling vrije tijd.
- *Dwang*: de leerling heeft niet te kiezen.
- *Controle*: nadruk op 'is de straf ondergaan?'.

Je zou dat 'vrijheidsstraffen' kunnen noemen: ook als het om leer- of werkopdrachten gaat. Voor het onderstrepen van de grenzen, het geven van een signaal naar de omgeving en het herstel van rust en orde werken zulke straffen wel. Maar met name bij de leerlingen die wat vaker of vaak over de streep gaan, is de invloed ervan op hun gedrag meestal gering.

Bij effectieve maatregelen hoeft het ontnemen van vrijheid niet het hoofdkenmerk te zijn. Straffen werken meestal het beste als ze door de overtreders of daders als zinvol worden ervaren. Dat bereik je door de leerling 'mede-eigenaar' te maken van de maatregel: 'hoe los jij het probleem op?'. Het gaat dan om:

- *Erkennen*: schuld erkennen
- *Herstellen*: zoveel mogelijk schade herstellen
- *Gedrag veranderen*: bewust werken aan positiever gedrag
- *Effect nagaan*: heeft de dader er echt iets van geleerd en is de verandering duurzaam?

Zulke op een pedagogisch doel gerichte straffen kosten de school hier en nu meer tijd en energie, maar het effect ervan is groter en werkt langer door.

Echte aandacht en geen automatisme

Met 'leer- en werkstraffen' kun je een opvoedkundig doel nastreven. Dat bereik je echter alleen wanneer je zulke pedagogische maatregelen niet achteloos en routinematig maar aandachtig en op maat toepast.

Een ochtendje vroeger komen om te laat komen te compenseren is wel daad gerelateerd maar wie is 'eigenaar' van die maatregel?

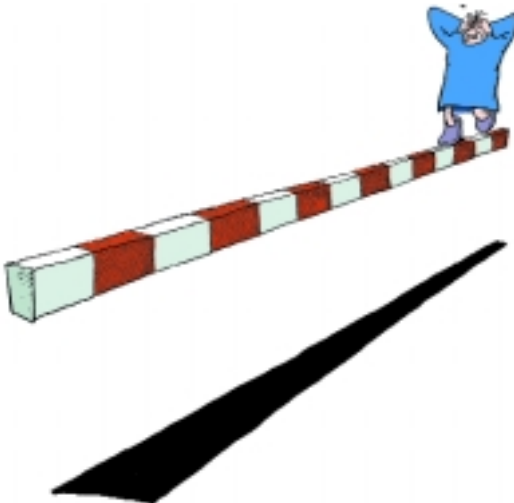
Automatisch opleggen van schoonmaakcorvee bij een bepaald vergrijp betreft wel nuttig werk opleggen maar werkt niet zonder meer als verbeteropdracht.

Leerlingen gespijbelde uren laten inhalen door een inhaalopdracht te geven en die te overhoren of na te zien is wel nuttig, maar verander je daarmee het gedrag van de regelmatige spijbelaar?

Een geschorste leerling in school onder toezicht laten werken, laat zien dat je het gedrag afkeurt maar dat het onderwijs gewoon doorgaat. Maar hoe bereik je dat die schorsing ook effect heeft op het gedrag straks en later?

Als je een duurzaam effect nastreeft, is bij het toepassen van straffen steeds maatwerk nodig:

- Hoe maak je de leerling (en eventueel de ouders) 'mede-eigenaar' van het knelpunt, het zoeken naar een oplossing en het uitvoeren ervan?
- Wat werkt wel als pedagogische maatregel en wat niet?

Wat werkt wel?

Bij soorten straffen hebben we kenmerken genoemd van pedagogische maatregelen die wel werken. Die kenmerken zijn:

- *Erkennen*: schuld erkennen en laten merken dat het niet respectvol was wat je hebt gedaan
- *Herstellen*: zoveel mogelijk schade herstellen al zijn sommige dingen onherroepelijk
- *Gedrag veranderen*: bewust werken aan positiever gedrag en daarop aanspreekbaar zijn
- *Reflecteren*: wat heb ik er van geleerd en hoe is het me gelukt om het nu beter te doen?

Voorbeelden:

De jongens van groep 8 die de anderen met wild voetbal hinderden, bedenken een spel met een kleinere bal en een kleiner speelveld. Ze zullen goed kijken en navragen bij de andere klassen of het nu prettiger is op het schoolplein.

Touria belooft de afdelingsleider hem de komende tijd elke ochtend vijf minuten voor tijd te komen groeten. Ze zet haar wekker vroeger en neemt één bus eerder. Over een week bespreken ze het resultaat.

Na brutaliseren van de conciërge willen Harold en Carlos hem excuses aanbieden. Ze willen iets voor hem doen om te laten zien dat ze zich ook heel anders kunnen gedragen. De conciërge bedenkt werkjes waarbij hij hun ook wat beter leert kennen. Ze besteden daar een paar pauzes aan.

Loes heeft veel gespijbeld en maakt nu een studieplan voor de volgende periode. Ze staat voor veel vakken onvoldoende en wil dat veranderen. Ze zal in tussenuren en op vroege dagen in de studieruimte komen werken en rapporteert elke week hoe het nu gaat aan haar mentor.

Schorsing en verwijdering

Soms is het bij een overtreding of een strafbare handeling nodig een leerling te schorsen. Die vorm van 'time-out' kan worden gebruikt om:

- De 'dader' tijdelijk te scheiden van de groep, de leraren en eventuele gekwetsten
- Onderzoek in te stellen naar wat er precies is gebeurd en wat er nu te doen staat
- Terugkeer in de klas of plaatsing op een andere plek voor te bereiden

Ook bij zo'n ingrijpende maatregel is het belangrijk de leerling en de ouders zo actief mogelijk te betrekken. De school houdt – ook als een leerling werkelijk te ver is gegaan – toch de plicht die leerling en de ouders zo goed mogelijk te begeleiden. Ook wanneer in een enkel geval verwijdering van school en dus overplaatsing naar een andere school noodzakelijk blijken te zijn.

Over de *do's en don'ts* van schorsing en verwijdering heeft de Vereniging voor Onderwijsmanagement in het Voortgezet Onderwijs (VVO) een handzame brochure geschreven. Omdat zulke procedures zeer nauw luisteren, is het raadzaam in voorkomende gevallen daar gebruik van te maken of deskundig advies te vragen.

Rechtspraak in school: nu, straks en later

Een aanpak op maat kost veel tijd en die tijd heb je in school niet altijd. Vaak is in de klas, in de gangen of de aula, op het schoolplein of op het sportveld hier en nu een maatregel nodig.

Bij 'nu -recht' beslissen de leraar, de conciërge of de directeur daar en op dat moment, zonder verdere discussie. Dat kun je vergelijken met het fluiten van een scheidsrechter of het uitdelen van gele en rode kaarten.

Via 'straks-recht' (wat eigenlijk de standaard zou moeten zijn) kan de leerling na afloop van de les of op een rustiger moment bezwaar maken tegen zo'n maatregel. De leraar of de directie bekijken de situatie nog eens, passen hoor- en wederhoor toe. De maatregel was juist en wordt doorgezet of er wordt iets aan bijgesteld. Die procedure is wat zorgvuldiger maar het blijft snelrecht.

'Later-recht' vind je in een school bij zware overtredingen en bij de officiële klachtenregeling. De directie, het bestuur en/of een (externe) klachtencommissie buigen zich dan over de zaak omdat:

- een maatregel op het niveau van directie en bestuur nodig is
- de leerling of de ouder(s) tegen een maatregel in beroep gaan
- de leerling of de ouder(s) een klacht indienen

Het is belangrijk duidelijke afspraken te maken over de toepassing van die verschillende vormen van 'recht'. Die verschillen moeten ook voor leerlingen en hun ouders te begrijpen en te hanteren zijn.

Bemiddeling

Er is tegenwoordig een toenemende aandacht voor het zoeken naar win-win oplossingen: bij conflicten in scholen, maar ook in de sfeer van burenruzies en strafrecht. Dat komt doordat men beseft dat een formele straf:

- Geen schulderkenning door de dader inhoudt
- De psychische en materiële schade niet herstelt
- Het veiligheidsgevoel van slachtoffer en omgeving niet duurzaam vergroot
- Het gedrag van de dader niet zonder meer verandert

Juist wanneer je er in school met 'Ho' en 'Halt' tijdig bij bent, kan bemiddeling tussen beide partijen tot voor beiden aanvaardbare oplossingen leiden.

Priscilla en Anna erkennen beiden een beetje schuld te hebben. Priscilla liet Anna in de steek en Anna heeft geroddeld. Priscilla vernielde bij het vechten spullen van Anna.

Pijn en verdriet zijn onherroepelijk, maar schade aan kleding en sieraden en hun relatie kunnen ze herstellen. Ze gebruiken hun zelfoplossend vermogen om hun gedrag te veranderen. Ze proberen elkaar weer te groeten, een praatje te maken of samen iets te doen. Ze laten anderen merken dat de ruzie over is en ze laten zich niet meer ophitsen. In een volgend gesprek kijken ze terug: is het ons gelukt? Wat kan nog beter?

In school kan bemiddeling toegepast worden bij ruzies van leerlingen, bij beginnend pesten en ook bij conflicten tussen een leraar en een leerling. Een mentor, een leerlingbegeleider of een schoolleider kunnen daarbij als bemiddelaar optreden. Maar scholen kunnen daarbij ook – na een training en met goede begeleiding – leerling-bemiddelaars inzetten.

Schulderkenning en herstelacties

Bij gevallen van diefstal, vandalisme of geweld of bij vormen van langdurig pesten zouden scholen vaker de politie, het Halt-bureau en de justitie kunnen inschakelen. Ook in gevallen waarin de school zelf al tot 'opsporing' en 'aanhouding' is overgegaan:

Bas, Melvyn en Fouad hebben samen geld gestolen uit de tas van de juf. Toen ze werden verklikt, hebben ze het geld teruggegeven.

Maria en Claudia hebben een anonieme dreigbrief geschreven en bij de invalster in de brievenbus gegooid. De mentor heeft hun handschrift herkend en nu wil graag bemiddelen.

Daan wordt onderweg van school naar huis vaak gepest door klasgenoten, Ze duwen hem van de weg, hebben zijn tas al eens in een sloot gegooid en laten zijn banden leeglopen.

Danillo heeft om te showen de automaat in de aula opengebroken en blikjes uitgedeeld aan brugpiepers.

De afdelingsleider heeft het Rambo-mes waarmee Marco in de gang stond te showen afgepakt. Zijn ouders zijn opgeroepen voor een gesprek.

De afstekers van vuurwerk bij de bejaardenflat naast de school krijgen van de school de opdracht sinterklaascadeautjes voor de bewoners te maken en die te gaan brengen.

Een bijzondere vorm van bemiddeling is de 'echt recht conferentie': het bijeenbrengen van dader, slachtoffer en omgeving in een 'echt recht conferentie' om tot een wederzijds aanvaardbare oplossing te komen. Zo'n gesprek wordt door een getrainde coördinator begeleid in overleg met de betrokkenen en met politie, HALT en justitie. Schulderkenning staat daarbij voorop.

Zo'n procedure komt soms in plaats van de straf maar kan ook naast strafoplegging plaatsvinden.

De aanpak van pesten en 'herhaald geweld'

Bij vervelend plagen, iets afpakken, iets stukmaken, dreigen en gebruik van geweld hoeft er geen sprake van pesten te zijn. Dat kunnen incidenten zijn. We spreken van 'pesten' als:

- dat soort geweld een slachtoffer herhaaldelijk en gedurende een langere periode treft
- er sprake is van lichamelijke, geestelijke of materiële schade en
- er sprake is van machtsverschil: sterker, ouder, machtiger, met meer personen.

De overgangen van vervelend en te lang plagen naar pesten en van pesten naar openlijke geweldpleging zijn niet altijd gemakkelijk aan te geven. Maar wanneer het pesten een langere periode bestrijkt, telkens dezelfde dader(s) betreft en vaak herhaald voorkomt, is er feitelijk sprake van 'herhaald geweld'.

Juist door alert te werken met 'respect, niet over de streep, zonder geweld en aanspreekbaar' en met conflicthantering kan je in school het pesten effectief tegengaan en in veel gevallen voorkomen. Pesten komt dan alleen heel kort voor, wordt snel gesignaleerd en meestal binnen de groep zelf opgelost.

Als een leerling, een ouder of een leraar in de eigen omgeving geen steun krijgt en zich onveilig blijft voelen, is de Onderwijstelefoon er om te luisteren, te helpen en te adviseren.

Vijf niveaus van preventie en aanpak bij pesten

Bij de oplossing van pesten kun je werken met preventie en aanpak op vijf niveaus:

1. *Conflicthantering in de klas en duidelijke afspraken over omgaan met elkaar*
2. *Leerlingbemiddelaars die lichtere gevallen van pesten en ruzie met de betrokkenen tot een oplossing brengen en leraren die bemiddelen*
3. *De 'No blame'-aanpak voor wat zwaardere gevallen: de omstanders en meelopers bedenken in een gesprek met een leerlingbegeleider of een schoolleider zelf een manier om het voor de gepeste weer veilig te maken*
4. *In sommige gevallen zullen ouders een klacht indienen bij de klachtencommissie waarbij de school is aangesloten*
5. *Voor de langdurige en zeer ernstige gevallen van pesten is samenwerking met politie, HALT-bureau, justitie en jeugdhulpverlening noodzakelijk. Een klasgenoot langere tijd treiteren, terroriseren en molesteren is namelijk een vorm van jeugdcriminaliteit. Het is voor alle betrokkenen belangrijk te weten dat de school dat niet alleen als een schoolzaak afhandelt. Naast strafoplegging zou voor zulke zware gevallen een 'echt recht'-aanpak in de school uitkomst kunnen bieden*

Bij elk van die niveaus weegt de school telkens goed af welke actie er ondernomen wordt:

- Naar het slachtoffer en de ouders
- Naar de pester(s), de meelopers en hun ouders
- Naar de omstanders
- Naar de leraren en het overige personeel

LANDELIJK PLATFORM TEGEN GEWELD OP STRAAT

**DOE MEE
GEWELD
NEE!**

HANDEBIJENDE VOOR EEN GEDRAGSCODE TEGEN GEWELD

4. Invoering gedragscode

De code als uitgangspunt

Bij het afspreken van regels, het aanspreken op ongewenst gedrag en het nemen van maatregelen kan de gedragscode van het Landelijk Platform Tegen Geweld Op Straat de leidraad vormen:

Respect:

Ik spreek anderen op hun gedrag aan en niet op hun persoon. Ik keer me als dat kan niet tegen de overtreder, maar maak contact en bied hulp aan.

Niet over de streep:

We ontdekken samen waar de strepen liggen, zien samen toe op naleving ervan en blijven erover in gesprek.

Zonder geweld:

Ik zorg dat mijn ingrijpen en maatregelen niet over de streep zijn of als geweld worden ervaren.

Bij het geven van straffen of het nemen van maatregelen houd ik 'relatie, autonomie en competentie' in het oog.

Aanspreekbaar:

Ik accepteer dat leerlingen, collega's of ouders me aanspreken op mijn handelen. Ik ben bereid daarover met hen in gesprek te gaan.

Maar hoe bereik je dat de code in de klas, in school en in de relatie met de ouders werkt? Op de volgende pagina's geven we daarvoor een aantal werkwijzen. Die werken in het algemeen het best als ze onderdeel zijn van een langer lopend proces. Met begeleiding, training en coaching door deskundigen van binnen of buiten de school kan je dat proces versterken. Intervisie en collegiale consultatie helpen daarbij.

Onderzoek

Een gedragscode geformuleerd als 'ik-boodschap' leg je niet aan anderen op. De invoering van zulke persoonlijke voornemens vraagt dat de betrokkenen er zelf vorm en inhoud voor bedenken en hun code dan zelf uitdragen. Werkwijzen die daarbij goed kunnen werken zijn bijvoorbeeld:

Voorspelen van respect en aanspreken in rollenspel

Elkaar bevragen in een dilemmaspel: waar leggen we de grens?

Protocolletjes maken: stappenplannetjes voor situaties die vaak tot problemen leiden

Kiezen van een aandachtspunt van de dag, van de week

Reflectie: wat doe ik goed, wat kan beter en wat moet beslist anders?

Leerlingen kunnen daarbij elkaars 'spiegel' of 'maatje' zijn. Kenmerk is dat de betrokkenen na zelfonderzoek zelf regels en afspraken bedenken en die op hun eigen manier verwoorden, naleven en controleren.

*Wat willen we leren? **

De kaartjes 'sociale competentie' kun je in de klas, in het team en in gesprek met de ouders gebruiken. Je kunt er ook gedragsregels mee maken.

*Gedragen gedrag **

Een dilemmaspel waarmee je in het team (en in gesprek met ouders) grenzen kunt verkennen. Dat mondt uit in elementaire gedragsregels.

Leerlingen-onderzoek

Leerlingen kunnen zelf verkennen hoe zij nu vorm en inhoud geven aan 'respect, niet over de streep, zonder geweld en aanspreekbaar'. En hoe ze daar verandering in kunnen brengen. Dat kan in kringgesprek, enquêtes, interviews, rollenspel, 'achterwerk in de kast', enz.

* Zie ook: www.aps.nl/transferpunt

Overleggen en beslissen

Zorg dat regels op de werkvloer ontstaan:

- Regels voor de tafelgroep worden in de tafelgroep besproken.
- Regels voor de groep bespreek je in de klas.
- Regels voor in school bespreek je op schoolniveau waarbij je de leerlingen en de ouders ook betreft.

De betrokkenen zorgen er daarbij voor dat afspraken die ze op hun eigen ('lagere') niveau maken niet botsen met afspraken die breder gelden (op een 'hoger' niveau). Het is belangrijk daarover in school goede afspraken te maken.

Bij dat overleg kun je globaal uit vier mogelijkheden kiezen:

	Veel sturing	Veel autonomie
Gesloten doel	Inspraak Je informeert de betrokkenen en vraagt naar hun mening. De leiding beslist. Vooral op schoolniveau.	Medezeggenschap Je laat de betrokkenen binnen bepaalde kaders (bijv: de code) vrij zelf een geschikte vorm en inhoud te vinden. Je laat je daarover adviseren maar beslist zelf.
Open doel	Coöperatie Je organiseert onderzoek en verkenning en stuurt naar een duidelijke uitkomst (waarvan je de inhoud niet tevoren hebt vastgelegd). Je beslist dan samen.	Zelfbeheer Je laat de betrokkenen zelf een werkvorm kiezen en begeleidt het proces op afstand. Ze nemen zelf de uiteindelijke beslissing. Vooral Klasniveau.

Invoeren en naleven: de toon maakt de muziek

Er is in de afgelopen jaren vaak geprobeerd om scholen van buitenaf te stimuleren duidelijker gedragsregels in te voeren. Acties en activiteiten rond het 'pestprotocol' of 'school zonder racisme' zijn daar bekende voorbeelden van. Veel scholen hebben daar heel bewust aandacht aan besteed, maar dat leidde niet overal tot duurzame veranderingen. Eenmalige aandacht en rituele handelingen hebben namelijk wel op dat moment of in die speciale week een duidelijk effect, maar niet of veel minder op langere termijn.

Als je een gedragscode wilt invoeren, dan gaat het om een langdurend proces dat voortdurend aandacht van allen vraagt. Een 'school met respect' is een school waarin 'respect, niet over de streep, zonder geweld en aanspreekbaar' dagelijks in de praktijk worden getoetst. Dat proces kan starten met zelfonderzoek en het maken van afspraken en gedragsregels. Maar het succes ervan staat of valt met de aandacht die het omgaan met elkaar dagelijks krijgt. Je zou kunnen zeggen dat tempo, ritme, instrumentatie en melodie dagelijks sterk kunnen verschillen, maar dat de toonaard in een veilige school bewust 'majeur' is. De gedragscode van het Landelijk Platform Tegen Geweld Op Straat zet de toon: respect, niet over de streep, zonder geweld en aanspreekbaar. Het is aan de scholen zelf daar de muziek bij te maken.

In basisschool De Bothoven bespreken de leerlingen van alle groepen aan het eind van elke dag hun ervaringen na. Ze geven elkaar dan complimenten of stellen elkaar vragen. De school zorgt er zo voor dat de kinderen reflecteren op hun gedrag en dat ze zonder ruzie naar huis gaan.

Marieke geeft les in een praktijkschool. Als haar groep de klas verlaat, is het gewoonte dat de leerlingen en zij elkaar groeten en een hand geven. Wij gaan niet met ruzie uit elkaar.

Evalueren

Het adopteren, invoeren en onderhouden van de gedragscode zou als effect moeten hebben:

- dat de betrokkenen zich meer gerespecteerd voelen
- dat ze elkaar vaker aanspreken op positief of negatief gedrag
- dat ze een duidelijk beeld hebben van wat wel en niet acceptabel is
- dat conflicten vaker vreedzaam en door bemiddeling worden opgelost
- dat hun veiligheidsgevoel groter is
- dat zich aantoonbaar minder incidenten voordoen.

En we zouden daaraan toe willen voegen:

- dat vaker gebruik gemaakt wordt van het zelfoplossend vermogen van leerlingen, personeel en ouders.

Zoiets is gedurende het proces van verandering alleen goed te evalueren als je vooraf in school ook op die punten hebt gemeten en geregistreerd. Onderzoekers van buiten de school kunnen daarbij behulpzaam zijn, maar de school kan het onderzoek ook in eigen hand nemen. Het voordeel daarvan is dat je het onderzoek vaker kunt herhalen en dat je de vragen en meetpunten zelf kunt aanpassen aan de schoolsituatie. En je maakt daardoor meer gebruik van het zelfsturend en zelfoplossend vermogen van de betrokkenen.

Om het veiligheidsgevoel te meten en na te gaan met welk geweld de leerlingen te maken krijgen, kun je drie of vier keer per jaar de 'thermometer' gebruiken. Dat is een vragenlijst die leerlingen in 5 à 10 minuten invullen en die je in school snel kunt verwerken. De thermometer is te vinden (en downloaden) op www.aps.nl/transferpunt.

Transferpunt 'jongeren, school en veiligheid'

Contactpersonen: *Frits Prior en Saskia van de Gaag*

APS

Zwarte Woud 2

Postbus 85475

3508 AL Utrecht

Tel nr: 030-285 66 16

Fax nr: 030-285 67 77

E-mail: transferpunt@aps.nl

Internet: www.aps.nl/transferpunt

transfer ● jongeren, school en veiligheid

APS

Zwarte Woud 2

Postbus 85475

3508 AL Utrecht

Tel nr: 030-285 66 16

Fax nr: 030-285 67 77

E-mail: transferpunt@aps.nl

Internet: www.aps.nl/transferpunt